

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504390>

JONATAN SVIFTNING “GULLIVERNING SAYOHATLARI” ASARI MOHIYATI

Ilmiy rahbar: **Muxtorova Mahfuza**

TerDu o‘zbek filologiyasi fakulteti, adabiyot kafedrası o‘qituvchisi

Adurahmonova Dilafro‘z

Adunazarova Muqaddas

TerDU o‘zbek filologiya fakulteti talabalari

***Annotatsiya:** Maqolada asar yuzasidan berilgan tahlil va sharhlar Sviftning o‘z davridagi jamiyatga nisbatan tanqidiy qarashlarini yaxshi yoritadi. Gulliverning turli xalqlarga sayohatlari orqali Svift odam tabiatining kutilmagan jihatlarini ochib beradi, shuningdek, jamiyatning nohaqliklari, siyosiy hokimiyatning yomonligi va insonlarning egoizmi kabi masalalarni kulgili va qiziqarli tarzda ko‘rsatadi. Maqolada asarning satirik mazmuni va uning jamiyatga bo‘lgan ta’siri ko‘rsatilgan, lekin ba’zi jihatlar chuqurroq tahlilni talab qiladi. Umuman olganda, maqola asarni o‘qiganlarni yanada kengroq fikr yuritishga undaydi va Sviftning ijodiga bo‘lgan qiziqishni oshiradi. Bundan tashqari maqola, Gulliverning sayohatlarining ramziy ma’nolarini va ularni o‘quvchi uchun qanday qilib yangi yondashuvlar bilan tahlil qilish mumkinligini ko‘rsatib beradi. Bu maqola asar haqidagi ilmiy va badiiy fikrlarni birlashtirib, o‘quvchini Sviftning chuqur va murakkab dunyosini yanada yaqindan tanishini ta’minlashda xizmat qiladi.*

***Tayanch so‘zlar:** Jonatan Svift, “Gulliverning sayohatlari”, satira, yumor, ijtimoiy tanqid, fantastika, siyosiy tizimlar, xalq va madaniyat, jamiyat va axloq, inson tabiatining zaifliklari, satirik adabiyot, hokimiyat.*

Ma'lumki, jahon adabiyoti turli millatlarning madaniyati, tarixi, urf-odatlar va dunyoqarashlarini ifodalovchi, zamonaviy va klassik asarlarni o'z ichiga olgan boy va rang-barang bir xazina. U nafaqat yozuvchilar, balki shoirlar, dramaturglar va faylasuflarning ijodini ham o'zida mujassam etadi. Jahon adabiyoti har shunday g'ayaviy ko'lam ostida vujudga kelgan. Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asari esa dunyo adabiyotining eng mashhur satiri asarlaridan biridir. Bu asar, o'z zamonining siyosiy va ijtimoiy muammolarini o'ziga xos, kulgili va keskin shaklda tanqid qilishda ustalikni namoyon etadi. Svift ushbu asarda nafaqat XVIII-asr Angliyasining ijtimoiy-siyosiy hayotini, balki inson tabiatining turli jihatlarini ham qattiq tanqid qiladi. Asar to'rt qismdan iborat bo'lib, unda, asosiy qahramon Lemuel Gulliverning turli fantastiyali mamlakatlarga qilgan sayohatlari tasvirlanadi. Asar Gulliverning sayohatlari orqali insoniyatning holatini o'rganish va tanqid qilishni maqsad qilgan. Svift o'z asarida mistik va fantastik elementlardan foydalanib, insoniyatning kamchiliklarini ochib beradi. Asarda Gulliver dastlab, Liliputlar mamlakatiga sayohat qiladi. Bu yerdagi odamlar Gulliverdan ancha kichik bo'lib, uning kelishini yirik bir hodisa sifatida qarashadi. Liliputlar mamlakatida sodir bo'ladigan voqealar, asosan, siyosiy jarayon va inson tabiatining kichiklik va o'zboshimchaliklarini ko'rsatadi. Svift bu qismda, o'zining zamonidagi siyosatni tanqid qilib, kichik va ahmoqona ijtimoiy nizolarni kamsitadi. Gulliverning ikkinchi sayohati Brobdingnaglar degan katta odamlar yashaydigan mamlakatga olib boradi. Bu yerda Gulliver kichik bir odamga aylangan va ularni ko'rganida o'zini juda kichik, past darajali va ahmoqona his qiladi. Bu qismda Svift insonning o'zini boshqalarga nisbatan past his qilishini, shuningdek, adolat va axloqning o'rni haqida mulohaza yuritadi. Gulliverning uchinchi sayohati Laputa nomli uchuvchi orolga olib boradi. Bu orolda yashovchi odamlar o'zlarini faqat ilmiy va falsafiy tadqiqotlar bilan band qilishadi, ammo ular haqiqiy hayot bilan bog'lanishdan yiroqdirlar. Bu yerda Svift ilm-fan va ilmiy mashaqqatlarga nisbatan tanqidiy munosabatini bildiradi, ularni hayotdan ajralib qolgan, amaliy jihatdan foydasiz deb hisoblaydi. Nihoyat, Gulliverning so'nggi sayohati Hunaslar mamlakatiga olib boradi, bu yerda odamlar hayvonlar kabi o'zlarini tutishadi. Bu

qismda Svift, insoniyatning ildizlariga qaytish va tabiiy holatdagi hayotga intilish g'oyasini izlaydi. Bu mamlakatda Gulliver, odamlarning to'g'ri va adolatli hayot kechirishlari uchun tabiatga yaqin bo'lishi kerakligini ilova qiladi.

Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asarining eng muhim jihati uning satirik xarakteridir. Asarda har bir yangi mamlakat, yangi bir jamiyatni anglatadi va har bir jamiyat o'zining ijtimoiy-siyosiy tizimiga nisbatan tanqidiy qarashni taqdim etadi. Svift, ayniqsa, XVIII-asr Angliyasining siyosiy vaziyatini, ijtimoiy tengsizlikni va ilmfan yutuqlarining haqiqiy hayotga ta'siri yo'qligini tanqid qiladi. Siyosat va ijtimoiy nizolar. Liliputlar mamlakatidagi kichik nizolar va tortishuvlar orqali Svift o'z zamonining siyosatidagi ahmoqona kichikliklarni ko'rsatadi. Uning fikriga ko'ra, siyosat ko'pincha kichik va ahmoqona qarorlar bilan to'lib, xalqning ehtiyojlariga javob bermaydi. Axloq va jamiyat. Brobdingnaglar mamlakatida Gulliver o'zini kichik va ahmoqona his qilishi bilan Svift insonning axloqiy zaifliklarini ochib beradi. Bunday amaldagi tuzilishini ko'rsatadi, unga ko'ra, yuqori tabaqalar va kichik guruhlar bir-birini tushunmaydi. Tabiat va inson. Hunaslar mamlakatidagi odamlarning hayvonlarga o'xshab yashashlari, insoniyatning tabiat bilan uyg'un bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Svift, aslida, insoniyatning tabiiy holatga qaytishi va tabiiy qonunlar asosida yashashi kerakligini uqtiradi.

Shunday qilib, "Gulliverning sayohatlari" asari nafaqat fantastik hikoya, balki chuqur ijtimoiy, siyosiy va axloqiy tanqidni o'z ichiga olgan satirik asardir. Svift Gulliverning sayohatlari orqali, o'z zamonidagi barcha salbiy jihatlarni keskin va kulgili tarzda ko'rsatadi. Asar bugungi kundham o'zining kuchli tanqidi va insoniyat haqidagi falsafasi bilan juda dolzarbdir. "Gulliverning sayohatlari" har bir tanqid, aslida, adolatli jamiyatning kitobxonga insoniyatning zaifliklari, jamiyatning ijtimoiy tuzilishi va adolat haqida chuqur o'ylash imkoniyatini beradi. Zotan, inson hayot kechirar ekan, doimo to'g'ri muhitda, to'g'ri kishilar bilan, to'g'rilikda yashashga har jihatdan ehtiyoj sezadi!

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Swift, J. (1726). Gulliverningsayohatlari. Londonda nashr etilgan.
2. Mirzayev, A. (2010). Jonatan Svift va uning adabiy merosi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. Xolmirzaev, M. (2005). Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent: Fan.
4. Qodir, S. (2008). Gulliverning sayohatlari va uning ijtimoiy tanqidi. Tashkent: Adabiyot va san'at.
5. Xusainov, S. (2012). Angliya adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston.
6. Beknazarov, A. (2015). Jonatan Svift va ingliz satirasi. Toshkent: Sharq.
7. Mahmudov, A. (2018). Adabiyotdagi fantastika va satira janrlari. Toshkent: Milliy universitet nashriyoti.
8. Yusupov, B. (2011). Gulliverning sayohatlari: adabiy tahlil va sharhlar. Toshkent: Ma'naviyat.
9. Iskandarov, R. (2009). Ingliz adabiyotining satirik yo'nalishlari. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
10. Rahimov, O. (2014). Jonatan Svift va uning davri. Toshkent: Sharq yulduzi.
11. G'aniyev, F. (2010). Adabiyot va jamiyat: Sviftning sayohatlari. Toshkent: Yangi nashr.
12. Muminov, A. (2007). Ingliz adabiyotining taraqqiyoti. Toshkent: adabiyotining taraqqiyoti. Toshkent.